

MEDZINÁRODNÁ KONFERENCIA 150 ROKOV HVEZDÁRNE V HURBANOVE

Jana Žďárská

Fyzikální ústav AV ČR, Na Slovance 2, 182 21 Praha 8; zdarskaj@fzu.cz

Ve dnech 24. až 26. listopadu 2021 proběhla v Hurbanově mezinárodní konference o historii astronomie ve středoevropském regionu. Konferenci pořádalo Sdružení TIT Komárňansko-Ostříhomské župy a Slovenská ústřední hvězdárna v Hurbanově. V průběhu konference zaznělo 24 atraktivních přednášek včetně přednášky dr. Štěpána Kováře o Antonínu Bečvářovi, jehož stopa na Slovensku zůstala velice významná. O průběhu této důležité konference jsme hovořili s RNDr. Ivanem Dorotovičem, CSc., ze Slovenské ústřední hvězdárny.

Konference k 150. výročí hvězdárny v Hurbanově byla plánována již na jaro roku 2021, ale z důvodu karantény byla přesunuta na podzim, aby mohlo dojít k osobnímu setkání jednotlivých účastníků. Organizátor konference dr. Ivan Dorotovič k tomu dodává: „V rámci projektu STARS CONNECT US sme plánovali zorganizovať medzinárodnú konferenciu o histórii astronómie v stredoeurópskom regióne s názvom 150 rokov hviezdárne v Hurbanove už na jar roku 2021. Pre pandémie COVID-19 sme ju však museli presunúť na jeseň a dúfať, že vtedy už budú možné podujatia s osobným stretnutím. Vzhľadom na náročný program SÚH aj projektového partnera, ktorým je Hvezdáreň a múzeum TIT Károlyho Posztoczkyho v Tate, padla voľba na koniec novembra 2021. Žiaľ, tretia vlna pandémie nám čiastočne prekázala aj túto možnosť. Keďže sme nechceli podujatie

Časť účastníkov vo virtuálnej konferenčnej miestnosti.

presunúť na rok 2022, zorganizovali sme ho kombinovaným spôsobom. Časť účastníkov sme privítali v priestoroch Múzea Mikuláša Thegeho Konkolyho pri SÚH a ďalšiu skupinu sme museli presunúť do online priestoru.“

Hvezdáreň v Hurbanove, ktorou roku 1871 založil významný vedec a astronóm Dr. Mikuláš Thege Konkoly, od svojho zrodu prošla niekoľkimi historickými obdobiami od Rakouska-Uherska přes první ČSR a následné rozdělení Československa až po současnost. Postupně se stala známou a uznávanou observatoří v celé Evropě. Součástí hvězdárny je i Múzeum Mikuláša Thegeho Konkolyho, nabízející zajímavé stříčky z jeho života. Když Mikuláš Thege Konkoly 17. února 1916 zemřel, byl pohřben v Hurbanově. Jeho jménem a jménem Hurbanova (maďarsky Ógyalla) pak byly pojmenovány i dvě planety (1445 Konkolya a 1259 Ógyalla), které spolu s jeho celoživotním dílem připomínají astronomům jeho působivý humánní a vědecký odkaz.

V současné době je generálním ředitelem hvězdárny Mgr. Marian Vidovec, který hrdě pečuje o odkaz tohoto významného slovenského astronoma: „História hviezdárne v Hurbanove je súčasťou historických udalostí od Rakúsko-Uhorska cez vznik spoločného československého štátu, následného vzniku železnej opony až po rozpad spoločného československého štátneho útvaru. Na jej osude je možné vidieť prístup k interpretácii dejín jednotlivými aktérmi týchto udalostí. Zaujímavou znejú interpretácie maďarskej a slovenskej strany k prevozom prístrojového vybavenia najprv po vzniku Československa na území Maďarska a potom následne pred druhou svetovou vojnou premiestnenie starodávnej šesťdesiatky do Prešova. Ja to

RNDr. Ivan Dorotovič, CSc., (*1963) vyštudoval astronómiu a astrofyziku na Matematicko-fyzikálnej fakulte (dnes Fakulta matematiky, fyziky a informatiky) Univerzity Komenského v Bratislave. Od roku 1987 pôsobí v Slovenskej ústrednej hviezdárni v Hurbanove ako vedecko-výskumný pracovník, prioritne v oblasti výskumu Slnka a kozmického počasia. Doktorandské štúdium (1993–1998) absolvoval v Astronomickom ústave SAV v Tatranskej Lomnici. Spolupracuje s mnohými inštitúciami na Slovensku i v zahraničí. Zúčastnil sa niekoľkých študijných pobytov, z nich možno spomenúť najmä post-doktorandský pobyt v Portugalsku (UNINOVA Caparica a OGAUC Coimbra). Je členom astronomickej spoločnosti, národným koordinátorom v SR v medzinárodnom programe International Space Weather Initiative a zastupuje SR aj vo výboroch COSPAR a SCOSTEP.

» Keď po niečom veľmi túžiš, celý vesmír sa spojí, aby si to mohol uskutočniť. «
Paulo Coelho

István Kovaliczky, hlavný partner projektu Interreg SK-HU STARS CONNECT US prezentuje Hvezdáreň a múzeum Károlya Posztoczkyho v Tate (Maďarsko).

beriem ako historický fakt a dnes s tým už nič nenarobíme. Bohužiaľ niekedy to zbytočne zasahuje do vzájomných dobrých vzťahov. Na druhej strane, možno aj vďaka tomuto môžeme hvezdáreň považovať za fundamentálnu pre modernú astronómiu tu, v stredoeurópskom regióne. Ja som osobne rád, že môžem byť súčasťou tejto 150 ročnej histórie hvezdárne a hádam aspoň malou čiastkou prispievam k šíreniu jej dobrého mena doma aj v zahraničí.“

Odbornou stránku konferencie zajišťoval organizačný výbor ve složení Ivan Dorotovič, István Kovaliczky, Stanislav Šišulák a Marian Vidovenc a organizaci konferencie finančně podpořil prostřednictvím projektu STARS CONNECT US také Európsky fond regionálneho rozvoja. „Nakoniec sa konferencia 150 rokov hvezdárne v Hurbanove uskutočnila v dňoch 24.–26. novembra 2021. Hybridná forma jej organizovania pre nás bola, samozrejme, obrovskou výzvou, lebo priniesla iné nároky na organizačnú úroveň podujatia, než na aké sme boli doteraz zvyknutí. Podľa vyjadrení účastníkov sme to však zvládli výborne. V múzeu sa počas troch dní vystriedalo 18 účastníkov a virtuálnu miestnosť navštívilo 22 účastníkov. Z celkového počtu 40 účastníkov bolo 29 zo Slovenska, 10 z Maďarska a 1 z Česka. Počas konferencie zaznelo 24 prednášok. K vysokej odbornej úrovni prispeli rečníci zo Slovenska, Maďarska i Čiech,“ objasňuje Ivan Dorotovič.¹

Témata prednášiek byla různorodá, účastníci si mohli vyslechnout informace o 150 letech hvězdárny v Hurbanově, o astronomii ve slovenských textech před 150 roky či o osobním životě Mikuláša Thegeho Konkolyho v letech 1859–1899, zajímavé byly též informace o vztahu Konkolyho s K. Posztoczkyem a J. Gothardem či o aktivitách ve hvězdárně v období mezi dvěma světovými válkami. Účastníci ocenili i popis vybraných

1 Program konference a prezentace jsou dostupné na stránce <https://suh.sk/organizujeme/meetings/medzinarodna-konferencia-150-rokov-hvezdarne-v-hurbanove>

Časť účastníkov konferencie na veži Meteorologickej stanice SHMÚ, zľava: Veronika Vanyová, Lajos Balázs, Pavol Mikulík, István Kovaliczky, Sándor Nagy. V pozadí (nad červenou strechou) je historická budova hvezdárne.

kapitol z dějin Astronomického ústavu SAV v Tatranské Lomnici nebo přednášku dr. Štěpána Kováře (Česká astronomická společnost) Antonín Bečvář – 120 let od narození. A jak dr. Štěpán Kovář vnímá stopu Antonína Bečváře na Slovensku? „Antonín Bečvář zanechal ve slovenské astronomii nesmazatelný a velmi úctyhodný otisk. Právem ho lze označit za zakladatele moderní slovenské astronomie, a to nejen za výstavbu vysokohorské observatoře na Skalnatém plese v letech 1941–1943. V poválečné době určil hlavní vědecký program nové hvězdárny, vychovával studenty astronomie, působil v rozhlase, publikoval. Zkrátka byl v té době osobností číslo jedna slovenské astronomie. A také zde položil základ svému budoucímu triumfu v podobě hvězdných atlasů, které uhranuly doslova celý svět, kdy po následujících čtyřicet let patřily k tomu nejlepšímu, co bylo ve hvězdné kartografii k dispozici. Jeho Atlas Coeli Skalnaté Pleso 1950.0, první z řady zmíněných atlasů, vznikl v letech 1947–1948 právě na observatoři na Skalnatém plese. Zde také 27. března 1947 dr. Bečvář objevil kometu, která tak nese jeho jméno: C/1947 F2 (Bečvář).“

Při příležitosti konference byli v Múzeu Mikuláša Thegeho Konkolyho umístěny panely o 150leté historii hvězdárny v Hurbanově. Během prvního dne kon-

Účastníci konferencie pri rodinnej hrobke Konkolyovcov, zľava: Veronika Vanyová, Ladislav Druga, Mária Gallová, Stanislav Šišulák, Ivan Dorotovič, Lajos Balázs, Ladislav Pastorek, Sándor Keszthelyi, Márta Keszthelyi Sragner.

ference přítomní účastníci uctili památku zakladatele hvězdárny Dr. Mikuláša Thegeho Konkolyho položením věnců k jeho rodinné hrobce. Ivan Dorotovič připomíná: „Minutou ticha si účastníci konference uctili aj pamiatku nedávno zosnulého dlhoročného šéfredaktora časopisu Kozmos Eugena Gindla. Druhý deň sme navštívili historický seizmograf Geomagnetického observatória Ústavu vied o Zemi a meteorologickú stanicu SHMÚ v Hurbanove. Potešilo nás, že v múzeu sme mohli privítať štyroch bývalých pracovníkov SÚH: Máriu Gallovú, Veroniku Vanyovú, Ladislava Černého a Ladislava Drugu.“ V průběhu konference zazněla některá známá fakta, ale účastníci se dozvěděli i mnoho nových informací – například o vztazích ve 150leté historii hvězdárny v Hurbanově s různými institucemi střeoevropského regionu.

Slovenská astronomie je s českou astronomií silně propojena, a to jak prostřednictvím spolupráce profesionálních astronomů, tak i těch amatérských. Já sama jsem měla možnost v květnu 2019 pobýt týden v Astronomickém ústavu SAV ve Staré Lesné, hovořit se zdejšími astronomy a navštívit i observatoř na Skalnatém plese. Byl to krásný týden v podhůří Vysokých Tater a v příjemné atmosféře milých slovenských kolegů. Proto se s potěšením za celou redakci Československého časopisu pro fyziku připojuji ke gratulacím a je pro nás čest, že náš časopis má své místo i na hvězdárně v Hurbanově.